

JELENTÉS AZ 1900-IKI PÁRISI BIBLIOGRAFIAI ÉS KÖNYVTÁRNOKI KONGRESSZUSOKRÓL.

DR. ESZTEGÁR LÁSZLÓTÓL.

(Első közlemény).

A múlt év augusztus havában Párisban lefolyt bibliográfiai és könyvtárnoki kongresszusokról, melyeken mint a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszterium és a magyar nemzeti múzeum képviselője voltam szerencsés részt vehetni, alábbi jelentésemben nem számolhatok be azzal a részletességgel, a mely a könyvtári és bibliográfiai szaktudomány szempontjából e kongresszusok munkálatait megilleti. Nem tehetem pedig ezt azért, mert azok a kiadványok, a melyek a bemutatott dolgozatokat tartalmazni fogják, mind a mai napig nem jelentek meg. Már pedig a dolog természetéből folyik, hogy különösen az adatok nagy tömegét — s az adatok sokszor a kérdések leglényegesebb részét teszik — a legéberebb figyelemmel sem lehet az előadások és vitatkozások alatt a szükséges pontossággal megjegyezni. Ez az oka egyébként annak is, hogy az említett kongresszusokról ez ideig egyetlen külföldi szakfolyóirat sem közölhetett kimerítő, érdemleges ismertetést. Azonban mind e nehézségek mellett is iparkodni fogok a kongresszusi jegyzőkönyvek¹ és jegyzeteim alapján a kongresszusok jelentőségéről és főbb mozzanatairól a lehetőségig hű képet vázolni, fentartva magamnak, hogy annak idején a végleges kongresszusi kiadványokat is részletesen ismertethessem.

¹ Congrès international des Bibliothécaires tenu à Paris du 20 au 23 aout 1900. Procès-verbaux sommaires par Henry Martin. Paris, MCM.

Congrès international de Bibliographie tenu à Paris du 16 au 18 aout 1900. Procès-verbaux sommaires par M. Capet. Paris, MCMI.

I.

A bibliografiai kongresszus augusztus hó 16—18. napjain tartatott meg a nemzetközi kiállításon a kongresszusok részére emelt épületben. A szervező bizottság elnöke H. *Sébert* tábornok az Institut tagja volt s ő vezette a tanácskozásokat is mindvégig. Az alelnöki tisztet *Roland Bonaparte* herceg viselte. A bizottság a könyvtárügy és a bibliográfia különböző területein működő szakemberekből volt összeállítva. Az alakuló ülésen pedig hagyományos szokás szerint alelnökökké választottak a különböző államok és testületek hivatalos kiküldöttei, köztük e jelentés írója is. Hivatalosan képviseltették magukat Belgium, Canada, Cuba, Dánia, az Észak-Amerikai Egyesült-Államok, Franciaország, Magyarország, Románia és Svédország. A kongresszusi tagok száma 91 volt.

Az augusztus 16-iki délelőtti ülést a szokásos formalitásokon kívül az elnök megnyitó beszéde töltötte ki. Tagadhatatlan, hogy nehéz feladat volt a kongresszus programjának és törekvéseinek kellő körvonalozása. E nehézségnek oka pedig az a körülmény, hogy a kongresszus kapcsolatban állott az 1895-iki és 1897-iki brüsszeli konferenciákkal, a melyek pedig, mint ismeretes, egyrészt igen széles alapon s másrészt mégis egyetlen rendszerhez, az u. n. deczimális bibliografiai rendszerhez ragaszkodva akarták az egyetemes nemzetközi bibliográfia problémáját megoldani. A világirodalom tökéletes bibliográfiája a tizedes rendszer alapján — ez a brüsszeli törekvés, vagy ha jobban tetszik, álom. Nem mintha nem fejtene ki a brüsszeli Institut international de bibliographie nagy tevékenységet, azonban az eredmény azt mutatja, hogy a világirodalom rengetegének bibliografiai feldolgozása a jelzett rendszer alapján olyan vállalkozás, a melyre elegendő erős eszközök még mindig hiányoznak. Igen sokan megrettennek a gondolattól, hogy a brüsszeli katalógus készítői az összes eddig nyilvánosságra jutott irodalmi terméket bibliografiai cédulákban leltározni akarják. S ha eszünkbe jut csak a számtalan nyelv, a melyen az emberi szellem írásban megnyilatkozott, érthetjük a kételyeket az iránt, hogy ez az óriás mű valaha létre fog jönni. A brüsszeli eszme oly sok különböző tényezőnek összhangzó működését tételezi föl, hogy az általános tapasztalat szerint ezt az összhangzó működést csak a legmesszebb menő optimizmussal lehetne remélni.

Azután ott van a kiszemelt u. n. tizedes rendszer. Hiábavaló a rendszer hiveinek minden apostolkodása, hiába némely kétségtelen eredmények, most már biztosra vehető, hogy általános elterjedésre nem számíthat. A bibliográfiának igen kiváló szaktekintélyei foglaltak ellene állást, s különböző helyeken más rendszerek alapján nagyarányú bibliográfiai mozgalmak keletkeznek, a melyek a tizedes rendszerről tudni sem akarnak. Elég a londoni tudományos bibliográfia tervezetére rámutatnunk.

Szükséges volt ennyit elmondanom, hogy megértsük az elnöki megnyitó beszéd főgondolatát. Ugyanis ebben már el van ejtve az egyetemes bibliográfia eszméje s megszűnik a tizedes rendszer egyedül üdvözítő voltának hirdetése. Az elnök kijelenti, hogy a kongresszusnak első sorban az egyes tudományok bibliografiáinak fejlesztése körüli kérdésekkel kell foglalkozni — tehát nem a világirodalom repertoriumával, — s hogy a rendszer kérdése ezúttal másodrendű. Mert igaz ugyan, hogy Brüsszelben a tizedes rendszer alapján szakadatlanul dolgoznak az egyetemes bibliográfiai repertorium épületén, azonban a kongresszus a brüsszeli vállalatától független bibliográfiai törekvések ismertetésére és megvitatására is alkalmat akar nyújtani. Az elnök tehát azt akarja mondani, hogy itt szabadabban mozoghatunk, mint a brüsszeli konferenciákon. S valóban el kell ismernünk, hogy ez a kongresszus sokkal szelésebb alapokon tárgyalta a bibliográfiai kérdéseket, mint a brüsszeli két konferencia, a hol a deczimális rendszer volt a vezérlő gondolat.

Az augusztus 16-iki délutáni ülésen a különböző országok bibliográfiai munkálatainak jelen állapotáról szóló jelentések kerültek bemutatásra. Azonban a szervező bizottság úgy látszik nem tette meg a szükséges előzetes lépéseket, mert mindössze a svédországi és a belgiumi bibliográfiai mozgalmakról érkeztek be jelentések. B. *Lunstedt*, a stockholmi kir. könyvtár igazgatója¹ történeti visszapillantás kíséretében ismertette a svédországi törekvéseket. Belgium részéről *Masure*, a brüsszeli bibliográfiai intézet titkára, továbbá *Vaudeveld* és Henri *La Fontaine* mutattak be jelentéseket, a bibliográfiai munkásság különböző ágait ismertetve. Az utóbbi bemutatta a brüsszeli intézet által kiadandó *Bibliographia biblio-*

¹ Bernhard Lunstedt, *Aperçu de la principale littérature bibliographique de la Suède*. Stockholm, 1900.

graphica első füzetét is. Mindezek több irányú szorgalmas munkásságról tesznek tanúságot, azonban rám azt a benyomást tették, hogy az egész brüsszeli tevékenységből hiányzik a kellő egyöntetűség és tervszerűség. Évek óta újabb és újabb vállalataikról hallunk, a melyek többé-kevésbé mind hasznosaknak ígérkeznek — még ha a rendszerrel nem is tudunk megbarátkozni, — azonban mintha mindenik el-elakadna, még mielőtt kézzelfogható eredményeket ért volna el.

Még az első ülésen rákerült a sor a program második pontjára, mely a bibliográfia különböző fajtáiról szóló tárgyalásokra nyújtott alkalmat. *Mourlon* bemutatta a deczimális rendszer alapján készült *Bibliographica geologica* köteteit, nagy lelkesedéssel fejtegetve a rendszer nagy előnyeit. Érdekes vitát idézett elő *F. Funck-Brentanonak*, az Arsenel-könyvtár tisztviselőjének és az ismert történetirónak előadása, a melyet az általa szerkesztett *Bibliothèque des bibliographies critiques* bemutatása kapcsán tartott. Volt már alkalmam az érdekes vállalatot ismertetni.¹ Itt elég lesz annyit fölemlítenem, hogy a cél, a melyet a szerkesztő maga elé tűzött: a történelem egyes kérdéseire vonatkozó sdecziális irodalmaknak kritikai bibliográfiáját nyújtani abból az alap gondolatból indulva ki, hogy a tudományos irodalom tömkelegében igen fontos és egyszersmind igen nehéz is a legértékesebb és legmegbízhatóbb munkákra ráakadni s hogy nagy könnyebbség, ha a bibliográfia iparkodik ezekre rámutatni kritikai megjegyzéseivel. Tagadhatatlan, hogy ilyen segédeszközök sok fölösleges munkától szabadíthatják meg a kutatókat s ha végignézzük a szóban forgó vállalat eddig megjelent füzeteit, *Funck-Brentano* ötletét igen szerencsésnek kell tartanunk. A kongresszuson azonban a vita olyan irányban indult meg, mintha a vállalat szerkesztője csak az ilyenfajta bibliográfia létjogosultságát akarná elismerni, s csak hosszas eszmecsere után sikerült tisztázni a nézeteltéréseket, abban állapotva meg, hogy a mindent kritika nélkül felölelő egyetemes bibliográfiák bizonyos szempontokból épp oly szükségesek, mint a kritikai bibliografiai feldolgozások. Ugyanez az elvi kérdés merült fel *dr. Richet* előadása kapcsán, a ki a *Bibliographica medica* című vállalatot ismertette. Ugy vélem, hogy ez utóbbi voltaképp üzleti vállalat,

¹ Magyar Könyvszemle, 1900. évf. 320. l.

mely az egyetemi tézisek készítőinek igényeit és szükségleteit tartja szem előtt.

Az augusztus 17-iki délelőtti ülésen folytatták a különböző bibliográfiai vállalatok ismertetését. Hallottam Madagascar irodalmának, a chemiának, Eure-et-Loir-nak bibliográfiájáról. Mindezek azonban nagyon speciális vállalkozások, a melyeknek jelentőségét, illetve a munkáknak értékét megítélni így hamarosan nem is igen lehet. — Sokkal közelebről és általánosabban érdekelhet az a két vállalat, a melyek a német és francia időszaki sajtó bibliográfiáját tartalmazzák. Az egyik a *Dietrich* szerkesztésében megjelenő *Bibliographie der deutschen Zeitschriften-Litteratur*, a mely 1896 óta jelenik meg, a másik *Jordell* *Bibliographie des publications des revues françaises* című kiadványa 1897 óta. Mindkét munka örvendetes jelenség a bibliográfiai irodalomban s hibáik mellett is nagy szolgálatokat tesznek, a mennyiben az óriási időszaki irodalom anyagában való tájékozódást nagyon megkönnyítik. — Az egyik legérdekesebb könyvtári problema: a bibliográfia és a könyvtárkatalógus egymáshoz való viszonya került megvitatás alá *Dehérain* előadása révén, a ki az Institut de France könyvtárának katalógusát ismertette. Ebben a katalógusban ugyanis egyesítve van a szerzők neve szerinti alfabetikus és a tárgyi katalógus. A szakokat jelző czédulák be vannak osztva az alfabetikus névszerinti katalógusba s utalnak az arra a szakra vonatkozó s a könyvtárban meglevő művekre. Annyi szak van, a hányat a könyvtárnak jónak lát fölvenni s némely munka esetleg több szakban is föl van véve. E különben elmés rendszernek egyik legfőbb baja az, hogy a szakok megállapításában különböző könyvtárnokok különböző felfogásai nagy szabadsággal érvényesülhetnek, a mi sok következtetlenségnek lehet előidézője. Többféle nyilatkozat hangzott el arról, hogy a könyvtárak szakkatalógusai bibliográfiai segédeszközök gyanánt veendő-e vagy nem? Én a magam részéről azt vélem, hogy habár a könyvtár nem vállalkozhatik arra, hogy a megszámlalhatatlan tudománysszakok különkülön bibliográfiáját nyújtsa a kutatónak katalógusaiban, azonban bizonyos számú szaknak megállapítása s az osztályozásnál e szakoknak szoros szem előtt tartása minden könyvtárnak elengedhetetlen kötelessége. Van is minden könyvtárnak többé-kevésbé megfelelő szakkatalógusa, azonban a bibliográfia modern elveinek

alkalmazásával sok üdvös reformot lehetne keresztülvinni, még olyan könyvtárakban is, a hol a szakkatalógus teljes újjáalakítására gondolni sem lehet. A bibliográfia ennyiben egészen közletről érdeklí a könyvtárnokokat is. *Ruede* szerint a könyvtárakban a kérdés úgy oldandó meg, hogy álljanak a könyvtárnok rendelkezésére kellő bibliografiai segédeszközök s ha egyik-másik kérdés irodalmáról felvilágosításokat akar adni, ezekhez forduljon. Hogy azután az irodalomnak mely termékei vannak meg a könyvtárban, az alfabetikus könyvtári katalógus révén könnyen konstataható. A bibliográfiák és katalógusok közötti viszonyról több figyelemre méltó észrevételt tettek még Henri *La Fontaine*, *Moch*, Paul *Otlet* és mások is.

Az augusztus 17-iki délutáni ülésen *Limousin* az általa tíz év óta szerkesztett Bulletin des sommaires-t ismertette, *Campbell* a szerző és sokszor cím nélküli hivatalos kiadványok bibliografiai feldolgozására vonatkozó eszméket fejtegetett, *Otlet* azt magyarázta, hogy a könyvtárak nyomtatott katalógusai mily hasznos szolgálatokat tehetnének az egyetemes bibliografiai repertorium ügyének, ha szerkesztésüknél bizonyos egységes alapelveket szem előtt lehetne tartani, Ferdinand *Bonuauge* a nemzeti és városi könyvtárak együttes katalógusának tervezetét fejtegette, a melynek lényege az volna, hogy egy ugyanazon katalógus egy-egy ország minden könyvtárának katalógusát magában foglalná, utalással a könyvtárakra, a melyekben az egyes munkák megvannak, végül *Delalain* a köteles példányok ügyének reformálásáról beszélt. Ez az utóbbi kérdés élénkebb érdeklődést keltett. Sokan nem voltak egy nézetben az előadóval, a ki a kiadókat szeretné a sajtótermékek beszolgáltatására kötelezni. Felmerült több oldalról az az eszme, hogy a franciaországi Journal de la librairie című vállalatot, a mely az évi sajtótermelés adatait közli, helyes reformokkal olyanná kellene átalakítani, hogy az a tudományos igényeket is kielégítse. S ez a kérdés nálunk is nagyon időszerű. A köteles példányokról szóló nemrég hozott törvényünk többé-kevésbé módot nyújt, hogy az évenkénti irodalmi termelés rendszeresen feldolgoztassék. Most már csak szervezni kell azt az intézményt, a mely azt a munkát kellő alapossággal elvégezhesse. Mert ha teljes elismerés illeti is meg a könyvkereskedői-egyletet a Magyar Könyvészet-ért, ezzel a feladatot megoldottnak nem

tekinthetjük. Talán az anyagi és szellemi erők egyesítéséről is lehetne gondolkozni. Annyi bizonyos, hogy a kérdést sokáig elintézetlenül hagyni nem lehet. Érdekesen fejtegette *La Fontaine* a kongresszuson, hogy Belgiumban köteles példányok nélkül is mi módon sikerül összegyűjteni az évi irodalmi termelés anyagát. Ugyanis a Cercle de la Librairie feladatává van téve a kiadványok összegyűjtése s innen vásárolja meg azokat az állam. Az egyletnek pedig üzleti érdeke, hogy lehetőségig mindent összegyűjtjön, a mi megjelenik. *Otlet* az amerikai rendszert ismertette, a mely szerint a washingtoni könyvtárba évenként 50—60 ezer kötet érkezik, mint köteles példány, azonban mindenikhez egy kísérő czédula van csatolva s ezek a czédulák felragasztatván, létrejő minden költség nélkül s igen kevés munkával a könyvtár katalógusa is.

Az augusztus 18-iki délelőtti utolsó ülésen *Otlet* részletes előadást tartott a brüsszeli Institut international de bibliographie tevékenységéről. Mint említettük már, a tevékenységet s a lelkesedést ettől az intézettől elvitatni nem lehet, azonban a kézzelfogható eredmények szempontjából ítéletünket még mindig fel kell függesztenünk.

Nagyjelentőségű kérdést fejtegetett még *Badouin*, hangsúlyozva a különböző nyelvű nevek alfabetikus osztályozásának nehézségeit s indítványozva egy nemzetközi alfabet kidolgozását. A kérdés fontossága és bonyolodottsága több felszólalást tett szükségessé s végül egy bizottság alakított, hogy a nemzetközi alfabet ügyében a legközelebbi bibliográfiai kongresszusra részletes javaslatot dolgozzon ki.

Ezek voltak a bibliográfiai kongresszuson felmerült nevezetesebb kérdések, a melyek megvitatása a következő megállapodásokat eredményezte:

I. Tekintettel a bibliográfiák különböző nemeire, a kongresszus konstatálja, hogy a bibliográfiai tevékenység feladata *a)* lajstromozni a lehető legteljesebben egy-egy ország összes nyomdatermékeit (nemzeti bibliográfiák), *b)* összeállítani az egyes tudományzakokra vagy tudományos kérdésekre vonatkozó irodalmat (szakbibliográfiák), *c)* megkönnyíteni az egyes kérdések tanulmányozását részint a kiválóbb művek jegyzékével, részint a művek tartalmát röviden ismertető analitikus vagy a művek érté-

két és jellegét jelző kritikai bibliográfiákkal, *d)* közreműködni a különböző időkben és különböző nyelveken megjelent összes nyomtatványok methodikus egyetemes bibliográfiájának megteremtésében.

II. Tekintettel azokra a nagy előnyökre, a melyeket a tudományos munkálkodásban a bibliográfiai segédeszközök a munka gyorsítása és megkönnyebbitése szempontjából nyújtanak, a kongresszus kívánatosnak tartja, *a) hogy a tudományos tevékenység helyei: könyvtárak, laboratoriumok, iskolák stb. ilyen segédeszközökkel el legyenek látva, b) hogy az illetékes hatóságok előfizetések és megrendelések által támogassák a bibliográfiai vállalatokat s c) hogy az egyes országokban egyesületek jöjjenek létre a bibliográfiai czélok előmozdítására.*

III. Tekintettel a jelenlegi statisztikai adatok bizonytalanságára és hiányosságára, a kongresszus kívánatosnak tartja, hogy *a nyomtatványokról általános és részletező statisztikai kimutatások készüljenek.*

IV. Tekintettel a köteles példányok fontosságára a nemzeti bibliográfiai szempontjából, a kongresszus kívánatosnak tartja, hogy *az egyes államok kormányai a köteles példányok szabályozásánál a bibliográfiai repertoriumok czéljait is szem előtt tartsák.*

A bibliográfiai kongresszust, ha nem is tudta a nemzetközi bibliográfiai problémák mindegyikét megoldani, céltalannak semmi esetre se tarthatjuk. Olyan kérdések foglalkoztatták, a melyek napról-napra égetőbbekké válnak. S mint láttuk, több olyan eszme merült fel a tanácskozások folyamán, a melyek szerencsés körülmények között igen egészséges fejlődés reményeivel biztatnak. Nagy eredmény már az is, hogy a tizedes rendszer korlátai megszűntek s a mindent magában foglaló egyetemes repertorium álma is egy kissé foszladozni kezd. Így kevesebbet markolva talán többet lehet majd fogni.

A jövő kongresszusra vonatkozólag csak annyiban történt megállapodás, hogy az lehetőleg a legközelebbi világkiállítással kapcsolatosan tartassék meg.